

kom ved siden af den tidlige kristendom og tidligt interagerede med den, dvs., at der var et dynamisk vekselforhold, som bliver synligt allerede i Pastoralbrevene.

Kap. 4 (s. 207-485) består af en minutiøs analyse af receptionen af NT i den tidligt-kristne 'gnosis' i det 2. årh., opdelt i de synoptiske evangelier, Johannesevangeliet og Paulus. Ifølge Weiss giver kilderne, både de kætterbekæmpende kirkefædre og Nag Hammadi-skrifterne, belæg for at forstå denne reception som en kamp mellem en kirkelig skriftudlægning og en gnostisk. Den store – og afgørende – forskel, som allerede Irenæus klart giver udtryk for, ligger i de forudsætninger, hvormed de to parter går til NT, nemlig om det er den gnostiske grundmyte eller den kirkelige 'sandhedens regel' (jf. Weiss' bidrag om dette emne i festskriftet *Kanon* til mig fra 2006; det optræder ikke i bogens bibliografi). For i ingen af tilfældene forholder fortolkningen sig umiddelbart til teksten. Men hvor 'sandhedens regel' udspringer af NT's kristendom, har den gnostiske myte sine rødder et andet sted. Selv om den gnostiske fortolkning grundlæggende sker i udvalg og gennem tilpasning af den nytestamentlige teksts oprindelige mening til et fremmed system, er det på den anden side sådan, at en række steder, ikke mindst hos Paulus (især i 1 Kor., Ef. og Kol.) og i Johannesevangeliet udviser en åbenhed over for en gnostisk tolkning, en "Gnosis-Nähe".

I det afsluttende 5. kap. (s. 487-528) kan Weiss gøre regnskabet op. Den gnostiske tolkning udfolder ikke et betydningspotentiale i NT, men kommer til læsningen med en færdig gnostisk myte, som den så genfinder i NT gennem en tilpasning af betydningen af den nytestamentlige ordlyd. Med andre ord: Gnostikerne fandt, hvad de ville finde, ud fra deres egen 'kanon'.

Det er en omhyggelig undersøgelse, Weiss her har ført til ende. Gentagelser er ikke helt undgået, tryk- og andre fejl heller ikke ganske. Men det ændrer ikke på hovedindtrykket af, at vi med dette værk har fået en særdeles vægtig argumentation for, at 'gnosis' var et angreb udefra, ikke en indre (fejl)udvikling.

Mogens Müller

Ismo Dunderberg

Beyond Gnosticism. Myth, Lifestyle, and Society in the School of Valentinus. New York: Columbia University Press 2008. 336 s. \$ 50. £ 29,50.

Ismo Dunderbergs nye bog er et friskt pust i gnosticisme-debatten, og den viser tydeligt, at man i forskningen nu for alvor har taget kritikken af begrebet "gnosticisme" til efterretning. Allerede med titlen på sin bog fastslår Dunderberg, at forskningen i valentinianismen nu er kommet *Beyond Gnosticism*. Ikke nok med at Dunderberg tilslutter sig den nuværende konsensus om at opgive skellet mellem ortodoksi og kætteri, han anlægger også en anderledes vinkel på de valentinianske tekster, end den forskning hidtil har været vant til.

Det afgørende spørgsmål for Dunderberg er, med hvilket formål "Valentinus' skole" udviklede så kompleks en mytologi, som vi er vidne til i tekster som fx *Sandhedens Evangelium* fra Nag Hammadi-biblioteket. Hvordan brugte valentinianerne myterne? For som han slår fast, kan myterne umuligt kun have været anvendt spekulativt, de må samtidig have tjent et praktisk formål.

Der er i forskningen bred enighed om, at de valentinianske myter har været tæt knyttet til en rituel praksis, men Dunderberg argumenterer nu for, at det rituelle aspekt ikke nødvendigvis har været det eneste praktiske formål med "mytemageriet". Det er for ham nærliggende at forestille sig, at de valentinianske lærere har anvendt den kosmogoniske myte til at forklare den verden, vi lever i, og i forlængelse heraf til at retfærdiggøre den livsstil, de anbefalede deres disciple. Det vil sige, at myterne blev brugt til at skabe grundlag for en livsstil med bestemte moralske implikationer. Dunderberg anlægger hermed en "pragmatisk" synsvinkel på den valentinianske skoles tekster, der binder dem tættere sammen med det intellektuelle og sociale miljø, hvori de blev til: senantikkenes filosofiske skoler fx Justin Martyrs skole i Rom. I de filosofiske skoler gik teoretisk overvejelse hånd i hånd med moralsk instruktion, og denne indsigt er altafgørende for Dunderbergs nye læsning af myterne: at se et væsentligt sammenspil mellem mytisk diskurs og moralsk praksis. Ved at fokusere på hvordan myten giver nøglen til en social/moralsk praksis, vil Dunderberg nu for alvor føre teksterne *Beyond Gnosticism*, og som undertitlen på bogen viser, så ser Dunderberg også helst, at vi taler om "The School of Valentinus". Således ønsker han at sætte fokus på teksterne som filosofiske skoletekster, i stedet for kun at anse dem som udtryk for en kirkes teologi.

Dunderbergs læsning af de valentinianske tekster adskiller sig således fra den mere traditionelle tilgang, som han betegner "the intellectualist-doctrinal mode of explanation". Den kendetegnes ved primært at interessere sig for teksternes *teologi* og for hvad myterne fortæller. Dunderberg interesserer sig derimod for, *hvordan* myten fungerer i en given kontekst.

Dunderbergs pointe lyder nu, at de valentinianske forfattere var inspirerede af hellenistisk – især stoisk – moralfilosofi, og at de med deres mytemageri deltog i diskussionen om opfattelsen af "irrationelle" følelser som en sygdom, der skal helbredes. Dunderberg mener, det er sandsynligt, at de valentinianske lærere har tilbudt deres elever helbredelse for uønskede følelser gennem troen på Kristus, og at skolen således kunne konkurrere med andre filosofiske skoler, der netop kunne tilbyde eleverne et konkret resultat af deres anstrengelser.

"*Beyond Gnosticism*" kan absolut anbefales, ikke som en introduktion til valentiniansk kristendom, hvilket tilsyneladende heller ikke har været meningen, men som et friskt og inspirerende bud på, hvordan vi kan forstå de

yderst spekulative og mytologiske valentinianske tekster i en social-politisk og filosofisk kontekst.

Tilde Bak Halvgaard

Ian Young, Robert Rezetko & Martin Ehrensverd

Linguistic Dating of Biblical Texts 1-2. London-Oakville: Equinox 2008. 361 + 379 s. Bind 1 (paperback): £ 18. \$ 35; bind 1-2 (hardback): £ 90. \$ 175.

Pointen i denne bog kan refereres kort og præcist (hvilket i sig selv er en kvalitet ved en bog på over 700 sider): De sproglige forskelle som gør sig gældende mellem Det Gamle Testaments hebraiske skrifter, repræsenterer ikke trin i en énstregen, lineær kronologisk udvikling. Og relativ datering af skrifterne i forhold til hinanden ud fra deres placering på en konstrueret skala fra "arkaisk" over "klassisk" til "sent" bibelsk hebraisk er derfor ikke mulig.

Der er uanfægtet enighed om at sproget i bl.a. skrifter som Ezra og Nehemias har nogle særtræk i forhold til "det nationale epos" fra 1 Mos til 2 Kong. Da de skildrer den eftereksilske tid, var det nærliggende at betegne denne sprogform som "sent bibelsk hebraisk", hvilket i sig selv er en relativt harmløs nomenklatur, men unægteligt gør den slutning nærliggende at skrifter der er affattet på ikke-"sent bibelsk hebraisk", så må være tidlige, dvs. føreksilske. At dette kan tænkes at være tilfældet, nærer denne bogs forfattere for så vidt ikke noget ønske om at bestride. Hvad de derimod vil bestride, er at noget sådant skulle kunne eftervises på sprogvidenskabeligt grundlag: De ønsker ikke at sendatere tekster eller overhovedet at tage stilling til gammeltestamentlige beretningers historicitet, men helt at afvise at sen eller tidlig datering kan ske ud fra sproglige særtræk. De forskellige sprogformer der rummes i GT, må ud fra de foreliggende data snarere forklares som kronologisk sameksisterende dialekter, sociolekter eller stiltræk.

Værkets bd. 1 har form som en lærebog der i korthed introducerer hovedpositioner i forskningsfeltets historie og minutøst gennemgår de særlige problemstillinger og tekstkorpora som indgår i feltet, herunder inskriptionsmateriale, Mishna-hebraisk, Qumran-hebraisk, aramaisk, brugen af låneord fra egyptisk, akkadisk, græsk og især persisk, såvel som tekstkritikkens rolle for spørgsmålet. Kapitel for kapitel påvises det med en imponerende klarhed at vi ikke har grundlag for at mene andet, end at det var fuldt ud muligt for skrivere i én og samme periode at benytte sig af det hebraiske vi finder i hhv. Samuelsbøgerne, Ezra-Nehemias og Sekthåndbogen. Og den velskrevne fremstilling gør at en evt. mindre befaren læser undervejs samtidig vil få listet den nødvendige basisviden om det hebraiske sprogs historie med tilgrænsende discipliner indenbords – og det i den mest up-to-date version der foreligger. Dette bind sælges separat i paperback til en overkommelig pris.

Bd. 2 som indgår i hardback-versionen, rummer: En gennemgang af forskningens forsøg på datering af de enkelte gammeltestamentlige skrifter.